
Kulturna dediščina narečij med dijaki na dvojezičnem območju
Dialects as Linguistic Heritage among Students in a Bilingual Area
Eredità linguistica dei dialetti tra gli studenti nel territorio bilingue

Helena Bažec

Univerza na Primorskem, Slovenija
helena.bazec@fhs.upr.si

Izvleček

Pričujoči članek želi preučiti, koliko sta še razširjena slovensko istrsko narečje kot materni jezik in istro-beneščina kot narečje italijanske skupnosti med dijaki na Gimnaziji, elektro in pomorski šoli Piran, gimnazijski program. S pomočjo spletne ankete je bila izvedena raziskava, ki je pokazala, da je slovensko istrsko narečje med ciljno populacijo še prisotno, vendar v zelo majhnem deležu, poznavanje in raba istro-beneščine pa sta skoraj zamrla. Subjektivne ocene dijakov o lastnem poznavanju in rabi obeh narečij so bistveno boljše od objektivno pridobljenih podatkov o realnem stanju.

Ključne besede: narečja, jezikovna dediščina, slovenska Istra, dijaki

Abstract

The present article aims to examine the extent to which the Slovenian dialects of Istria as a mother tongue and Istrovenetian as the dialect of the Italian community is still widespread among students at the Gymnasium Electro and Maritime School in Piran, gymnasium programme. An online survey was carried out which showed that the Slovenian Istrian dialect is still present among the target population, but in a very small proportion, and the knowledge of Istrovenetian has almost died out. The students' subjective assessments of their own knowledge and use of both dialects are significantly better than the gathered data objectively analysed.

Keywords: dialects, linguistic heritage, Slovenian Istria, students

Sintesi

Il presente contributo si prefigge di analizzare l'effettiva diffusione del dialetto sloveno istriano come lingua madre e dell'istoveneto in qualità di lingua dell'ambiente tra gli studenti del programma liceale presso la scuola media superiore con lingua d'insegnamento slovena di Pirano. Tramite un questionario online è stata effettuata una ricerca da cui emerge che il dialetto sloveno istriano è ancora parlato come L1 nel campione analizzato, ma in una percentuale esigua, mentre l'istoveneto è quasi scomparso. Le valutazioni soggettive degli studenti sulla propria competenza nei due dialetti sono state più ottimistiche rispetto ai dati emersi da un'analisi oggettiva.

Parole chiave: dialetti, eredità linguistica, Istria slovena, studenti

Namesto uvoda

Materinščina je jezik, s katerim prvič spoznavamo in opisujemo svet, zato ima za vsakega človeka še posebej pomembno čustveno vrednost. Hkrati je osnovna človekova pravica in temeljna svoboščina, ki jo v Sloveniji zagotavlja Ustava Republike Slovenije (1991, 5. člen). Vendar pa lahko o materinščini govorimo tudi v dvojini ali množini, saj imajo nekateri ljudje po dva ali več maternih jezikov. Na območju slovenske Istre se že od 7. stoletja prepletata romanska in slovanska jezikovna tradicija, torej sta slovenščina in italijanščina v stiku, vse odkar je možno o teh dveh jezikih govoriti (Todorović 2019), kar posledično pomeni, da tukaj živi veliko dvojezičnih govorcev. Jezika imata danes enakopraven formalnopravni status (Ustava Republike Slovenije 1991, 11. člen), vendar pa to ne velja za lokalna narečja.

Materni jezik namreč skoraj nikoli ni knjižna zvrst, temveč običajno splošnopogovorna zvrst, pokrajinski pogovorni jezik, narečje ali celo idiolekt (Baloh 1995; Smole 2009, 20). Prepoznavanje in preklapljanje med različnimi kodi je običajen pojav za ljudi tako v eno- kot dvo- ali večjezičnih okoljih. V slovenski Istri je jezikovna podoba nekoliko kompleksnejša in lahko govorimo o dvojni diglosiji (Francescato 1986; Pertot in Kosic 2014, 14), kar pomeni, da ljudje poleg slovenskega in italijanskega knjižnega jezika govorijo tudi svoja narečja (slovensko in italijansko narečje) in te kode »uporabljajo glede na govorni položaj, namen sporočila in naslovnika« (Pertot in Kosic 2014, 14). Sploh raba istrobeneškega narečja med pripadniki italijanske skupnosti ima simbolično vlogo »skupinske identifikacije« (Sedmak 2002, 46).

V preteklosti je prevladovalo laično prepričanje, da poznavanje dveh narečij, dvodialektalnost ali bidialektizem (Rowe in Grohmann 2013), slabo vpliva na poznavanje knjižne zvrsti. Ta domneva se je izkazala za napačno, saj so raziskave dokazale prav nasprotno: otroci, ki so v otroštvu usvojili narečje, imajo manj težav pri usvajanju tujih jezikov, saj so njihovi možga-

ni dovezetnejši za večjezičnost (Garraffa, Beveridge in Sorace 2015). Tudi pričevanja osebnih izkušenj narečnih govorcev, ki so naleteli na negativni odziv zaradi rabe narečja v izobraževalnem sistemu in družbi nasploh (Smole 2009, 10; Zuljan Kumar 2003, 7), so v kasnejši raziskavi, izvedeni med anketiranci različnih generacij, pokazala, da so bile negativne izkušnje redkejše, popravki učiteljev pa so bili utemeljeni in korektno podani (Gruden 2013, 97–102).

Glede na zapisano predvidevamo, da so dijaki, katerih narečje je materni jezik, danes v manjšini, poznavanje istrobeneščine, jezika italijanske skupnosti, pa je še slabše. Kljub temu predpostavljamo, da imajo dijaki do obeh narečij pozitiven odnos, da ju cenijo in tudi uporabljajo v skladu s komunikacijskim položajem ter svojim poznavanjem le-tega. Poleg tega menimo, da so samoocene o poznavanju narečij subjektivne in ne odražajo realnega stanja.

Slovinci in narečja

V Sloveniji so narečja nekoč veljala za manj prestižno zvrst in bila zato stigmatizirana ter opredeljena kot znak skromnejših korenin in nižje izobrazbe, posledično pa se je do njih ustvaril odklonilni odnos in medgeneracijski prenos je postal šibkejši. V preteklosti je bil prisoten trend izpodrivanja narečja na račun zvrsti, ki so bližje zbornemu jeziku, zato so narečja doživljala erozijo, saj se njihovo besedišče ni bogatilo enakomerno z zorno slovenščino (Kenda-Jež 2003; Smole 2004; 2007; 2009; Škofic 2006; Šumenjak 2012). Podobno je ugotavljal tudi Kocbek (1985, 247):

Slovenščina se je po osvoboditvi na zunaj tehnično in pravno okrepila, postala je državni jezik Republike Slovenije, razširila se je na vsa območja javnega življenja in se razvila v znanstvenih strokah. S pomočjo radia in notranjega preseljevanja se uveljavlja kot prvi enotni pogovorni jezik in začenja izpodrivati narečja, ki naglo usihajo.

Toporišič (1992; 2000) in Toporišič idr. (2003) menijo, da se splošnopogovorni jezik rabi

predvsem v osrednjem delu Slovenije (Gorenjska in Dolenjska) zlasti v določenih slojih (izobraženski in mestni nasploh), kjer je materni jezik in je že skoraj v celoti izpodrinil narečja. Po mnenju Susanne Pertot in Marianne Kosic (2014, 14) je narečja med Slovenci v italijanskem zamejstvu zamenjala lokalna različica govora, število govorcev in obseg rabe pa se še naprej krčita, kar vodi v postopno izumrtje.

Vendar pa v slovenskem prostoru obstajajo tudi raziskave, ki so pokazale pozitivnejši trend, saj so zaznale, da danes vlada večja naklonjenost do narečij (Karničar 1994, 222), da jih ljudje cenijo in obravnavajo kot »vrednoto, ki jo je vredno ohranяти« (Zuljan Kumar 2003, 7) in da regionalnim govoricam raste prestiž, najbolj v njihovem lokalnem okolju (Stabej 2007, 19–22). Narečja so vstopila tudi v govorjeno slovenščino javnih medijev (Kalin Golob 2009), katerih raba je danes sprejemljiva, pravzaprav zaželeno, in nekateri napovedovalci radijskih postaj v slovenski Istri gradijo svojo prepoznavnost in priljubljenost ravno na na narečju temelječem idiolektu (npr. Šavrinca Nadja na Radiu Koper, voditeljja oddaje *La bella & la bestia* na Radiu Capris).

Obstaja tudi več projektov, ki so usmerjeni v promocijo in širjenje narečij, kot npr. Istralekt, če omenimo le enega, ki se je izvedel v Istri in je bil osredinjen na slovenska narečja. Cilj projekta sta medgeneracijsko ohranjanje slovenskega istrskega narečja v slovenski Istri in njegova revalorizacija, ki naj bi potekala s pomočjo delavnic na šolah in po vaseh v zaledju slovenske Istre. Na tak način se bo zanimanje za narečje povečalo tudi med mlajšo generacijo, širša javnost pa bo rezultate projekta lahko spremljala preko spletne strani, strokovne monografije in narečnih festivalov. Iz zapisanega sklepamo, da narečja v okviru slovenščine danes nimajo negativnega statusa, ker jih ne uporabljajo le kmečki ali nižji sloji prebivalstva, pač pa vsi, če se le nahajajo v ustreznem govornem položaju in če ga obvladajo (Smole 2007). Če se je med mladimi pojavila potreba po promociji tega narečja, pa je treba omeniti, da je živahnost narečja še prisotna v istrskih vaseh med starejšimi govorci, o čemer priča ob-

sežno dialektološko gradivo, ki ga je v zadnjih desetih letih zbrala dialektologinja Suzana Todorović (2015a; 2015b; 2017; 2021).

Italijanska skupnost, italijanščina in istrobeneščina

V preteklosti je bilo opravljenih kar nekaj raziskav, ki so se ukvarjale z rabo in vrednotenjem in/ali s statusom italijanščine (Sedmak 2002; Zudič Antonič 2018; Kompara Lukančič 2019) v slovenski Istri. Glede istrobeneščine pa je bila opravljena ena (Todorović 2021), iz katere izhaja, da to narečje med rojenimi govorci nikoli ni imelelo negativnega predznaka, še več – obravnavano je kot vrednota, ki jo govorci, pripadniki italijanske narodne skupnosti, želijo ohraniti. Na to kaže tudi dejstvo, da je bilo ravno na pobudo italijanske skupnosti vpisano v slovenski register nesnovne kulturne dediščine. Status tega narečja v primerjavi s knjižno italijanščino vsekakor ni primerljiv s situacijo slovenskih narečij v odnosu do zborne slovenščine. Med slovensko populacijo na dvojezičnem območju statusa istrobeneščine ne poznamo, saj raziskav na to temo ni, vsekakor pa je pomembno navesti nekaj dogodkov iz zgodovine 20. stoletja, ki bodo osvetlili okoliščine, ki so vplivale na jezikovno podobo tega geografskega prostora.

Do konca druge svetovne vojne je bila istrobeneščina sporazumevalni jezik vseh Istranov, knjižna italijanščina se je pojavila šele v času italijanske nadvlade in po letu 1947, ko je italijanščina ob slovenščini postala uradni jezik v slovenski Istri. Današnje število govorcev, ki predstavlja manjšinski delež celotne populacije obalnih občin, je posledica povojnega eksodusa, ko je Istro zapustilo okoli 90 % mestnega prebivalstva. (Todorović 2019; 2021, 213) Takrat se je italijansko prebivalstvo mest in nekaterih vasi, ki je ostalo izven meja Italije, množično odselilo v Italijo ali drugam po svetu.

Z vidika razvoja dvojezičnih območij slovenske Istre velja omeniti, da so izpraznjene domove Italijanov v prvem obdobju zapolnili predvsem migranti iz zaledja in drugih predelov takratne Republike Slovenije, kasneje, z razvo-

jem pristanišča v Kopru in industrije, pa predvsem migranti iz drugih jugoslovanskih republik. Vse to je v mesta, ki so bila prej večinsko italijansko govoreča, prineslo celo vrsto novih govoric, na katerih temelji današnja »pogovorna primorščina« v rabi v teh krajih (Todorović 2019).

Izhodišča raziskave

Predmet raziskave niso delitve v narečne skupine ali njihova poimenovanja, pač pa preučitev odnosa, ki ga imajo mladi do obeh narečij, pri čemer želimo nakazati stopnjo poznavanja obeh. Kakor vidimo, se je s statusom slovenskega in italijanskega jezika ter obeh narečij na narodno mešanem območju slovenske Istre ukvarjalo že več raziskav, še vedno pa ostaja nekoliko manj raziskano vprašanje poznavanja in odnosa do narečij med slovensko mlado populacijo, ki živi v tem prostoru. Za vitalnost vsakega narečja, tako kot drugih jezikovnih zvrsti, so potrebni raba, govorci in jezikovni razvoj, ki je v koraku z najnovejšim družbeno-političnim, ekonomskim in znanstveno-tehničnim izrazjem.

Metodologija

Pričujoče delo se ukvarja s poznavanjem istrobeneščine kot narečja italijanske skupnosti in slovenskega istrskega narečjem (rižanskega ali šavrinskega¹) narečja kot maternega jezika med populacijo dijakov (15–19 let) Gimnazije in elektro pomorske šole (GEPŠ) v Piranu, gimnazijski program. Gre za šolo s slovenskim učnim jezikom na dvojezičnem območju slovenske Istre, naša ciljna populacija pa so dijaki te šole, ki živijo in se šolajo na tem območju. Zato se pri ugotavljanju poznavanja narečja pri vprašanjih na splošno naslanjamo na slovensko istrsko narečje in na istrobeneščino kot jezik okolja. Iz raziskave so bili izključeni tisti dijaki, ki so se na to območje preselili z drugih območij in so imeli prve stike z italijanskim jezikom ter istrobeneščino šele v srednji šoli.

Namen pričujočega prispevka je osvetliti predvsem dva vidika rabe slovenskega istrskega narečja kot večinskega in istrobeneščine kot manjšinskega narečja med dijaki slovenske gimnazije v tem prostoru – odnos do narečij in stopnjo poznavanja obeh. Prva hipoteza predvideva, da je dvojna diglosija sicer še prisotna, vendar pri manjšini dijakov. Druga hipoteza predvideva, da imajo dijaki do obeh narečij pozitiven odnos, da ju cenijo in tudi uporabljajo v skladu s komunikacijskim položajem ter svojim poznavanjem letega. Tretja hipoteza predvideva, da so samoocene dijakov o poznavanju narečij subjektivne in ne odražajo realnega stanja.

Kot ustrezno metodo za doseg zastavljenih ciljev smo prepoznali spletno anketo, ki je vsebovala deset vprašanj in je bila opravljena med marcem in majem 2021. Obdobje anketiranja je sovpadlo z obdobjem, ko so šole v Sloveniji potekale na daljavo zaradi zaprtja države ob pandemiji covida-19, zato je bilo anketiranje, sprva predvideno v razredu, opravljeno v elektronski obliki. Anketa je bila strukturirana tako, da smo najprej pridobili podatek o letniku šolanja, spolu in kraju bivanja (vprašanja 1–3). Sledilo je vprašanje odprtega tipa o tem, kateri jezik uporabljajo v družini za sporazumevanje (vprašanje 4). V tej fazi raziskave so bili izločeni dijaki, ki so se na to območje preselili iz tujine ali drugih krajev Slovenije. Nato so odgovarjali na vprašanje zaprtega tipa z Likertovo lestvico, ki je preverilo samooceno dijakov glede poznavanja narečij (vprašanja 5 in 6). Vprašanja 7 in 8 sta bili zaprtega tipa in sta preverjali, kje so se dijaki naučili slovenskega istrskega narečja in istrobeneščine. Nazadnje smo opravili kratek test, ki je od dijakov zahteval, da iz narečij v standardno slovenščino prevedejo tri kratke fraze. Najprej smo navedli tako, ki je splošno poznana in uporabljana med celotno populacijo in je zato že del »pogovorne primorščine«, potem malo težjo, ki pa jo mladi pogosto rabijo, in nazadnje idiomatsko frazo v narečju, ki jo lahko razume le, kdor narečje obvlada (vprašanja 9 in 10). Ta del ankete je bil zelo pomemben, saj nam je omogočil pridobitev podatka, koliko verodostojna so mnenja

¹ Za natančnejšo geografsko porazdelitev in razširjenost se sklicujem na Todorović (2019, 117).

respondentov o lastnem poznavanju narečij. Žal je spletno anketiranje onemogočilo vzpostavitev korelacije med vprašanji o poznavanju narečij in testnimi prevodi, zato sta se lahko v tem segmentu primerjala le odstotek pravih odgovorov in odstotek dijakov, ki menijo, da narečji govorijo tekoče.

Rezultati raziskave

Analiza vzorca

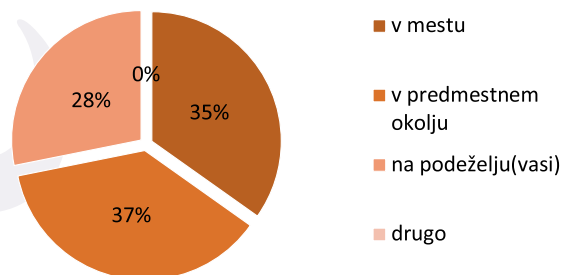
K anketiranju so bili povabljeni vsi dijaki gimnazijskega programa GEPŠ od 1. do 4. letnika. Vseh dijakov na gimnazijskem programu v šolskem letu 2020/2021 je bilo 207, od katerih se jih je na anketo odzvalo 135 (65,2 %). Podatki o odgovoru na prvo vprašanje so po letnikih predstavljeni v preglednici 1. Kot je razvidno, se jih je v prvem letniku odzvalo 45,5 %, v drugem 60,4 %, v tretjem 96,3 % in v četrtem 57,8 %. Sklepamo lahko, da je vzorec reprezentativen in da rezultate lahko splošimo na celotno populacijo.

Tabela 1: Razporeditev vzorca po letniku šolanja

Letnik	Število dijakov v š. l. 2020/21	Število odgovorov (odstotki)
1.	55	25 (46 %)
2.	53	32 (60 %)
3.	54	52 (96 %)
4.	45	26 (58 %)

Izmed vseh, ki so anketo izpolnili, je bilo 96 (71,1 %) dijakinj in 39 (28,9 %) dijakov.

Kje živite?

Slika 1: Zastopanost kraja bivanja vzorca

Najvišji odstotek dijakov (37 %) živi na podeželju, na drugem mestu so dijaki, ki živijo v predmestnih okoljih (35 %), in na zadnjem tisti, ki živijo v mestnem okolju (28 %). Odstotki so si dokaj blizu, kar je za pričujočo raziskavo odličen rezultat, saj je tako zastopanost kraja bivanja enakomerno porazdeljena med mestnim, predmestnim in podeželskim okoljem.

Razširjenost in poznavanje narečij

Na vprašanje, v katerem jeziku se sporazumevajo v domačem okolju, je največ dijakov menilo, da je to slovensko istrsko narečje (47 %), na drugo mesto se je po odgovorih uvrstila knjižna slovenščina (27 %), na tretjem mestu najdemo hrvaščino ter istrobeneško narečje, oboje z 9 %. Najmanj dijakov se je opredelilo za knjižno italijanščino, le 2 %. Zanimiv podatek so jeziki, ki so jih dijaki napisali pod drugo. Ti kažejo na različen izvor priseljencev, ki doma govorijo v nam geografsko bolj oddaljenih jezikih, kot so npr. makedonščina, srbsščina, albanščina, ruščina ter angleščina. Za te možnosti se je odločilo 6 % dijakov.

Na vprašanje, kako dobro obvladajo slovensko istrsko narečje, so odgovarjali le tisti, ki so menili, da ga uporabljajo. Takih dijakov je bilo 92 (68 % respondentov). Izmed ponujenih odgovorov jih je največ (64 %) menilo, da ga slabo pozna in uporablja zgolj posamezne izraze ter fraze, 33 % jih je bilo mnenja, da ga govorijo tekoče, in 3 % so ocenili, da ga sploh ne poznajo, le uporabljajo nekaj naučenih fraz.

Na vprašanje, kje so se slovenskega istrskega narečja naučili (ne glede na stopnjo poznavanja), so večinoma odgovarjali, da so se ga učili v domačem okolju (58 %), na drugem mestu so navedli življenjsko okolico (27 %), nato šolsko okolje (14 %) in pod drugo se je pojavil tudi odgovor »v službi«. Sklepamo lahko, da gre v slednjem primeru za sezonsko študentsko delo.

Bistveno manjši delež dijakov, le 36 (27 % vzorca), je odgovarjal na vprašanje, kako dobro poznajo istrobeneščino. Večina od teh (63 %) jih je menila, da poznajo le posamezne fraze in izraze; 32 %, da ga govorijo tekoče, in 5 %, da ga sploh

ne pozna, rabijo le nekaj priučenih fraz v določeni situacijah.

Sledilo je vprašanje o tem, kje so se naučili istrobeneščine. Anketiranci so odgovarjali, da istrobeneško narečje poznajo od doma (60 %), na drugem mestu je učenje narečja iz okolice, kjer živijo (21 %), sledijo tisti, ki so z narečjem stopili v stik v šoli (16 %). Pod drugo pa se je pojavil odgovor »v službi« (3 %).

Po vseh pridobljenih podatkih smo želeli preveriti še, ali se samoocene dejansko skladajo z realnim stanjem. Zato smo tiste dijake, ki so se opredelili kot govorci narečij, prosili, da v standardno slovenščino prevedejo po tri fraze iz slovenskega istrskega narečja in iz istrobeneščine.

Za slovensko istrsko narečje smo izbrali fraze, ki jih zasledimo v obeh podskupinah, tako rižanski kot šavrinski. Prva, ki je del slenga mladih, je »Kadu, jes?« (slo. Kdo, jaz?), in naj bi jo poznali vsi tisti, ki narečja ne govorijo, se pa v družbi poslužujejo fraz, ki iz njega izvirajo.² Druga fraza, »Hoj les.« (slo. Pridi sem.), je tudi dokaj razširjena med ciljno mlado populacijo, vendar morda nekoliko manj pogosta v primerjavi s prvo. Nazadnje smo povprašali po zelo idiomatski frazi, ki jo poznajo le tisti, ki tekoče govorijo narečje. Gre za časovni izraz »ta prvi dan« (slo. predvčerajšnjim).

Na vprašanja se je odzvalo 68 dijakov (50,4 %). Od teh jih je prvo frazo pravilno prevedlo 51 (75 %), drugo frazo jih je pravilno prevedlo 48 (70,6 %) in tretjo le pet (7,4 %).

Podobno smo preverili poznavanje istrobeneščine. Kot prvo, najenostavnejšo frazo smo izbrali »ze freschin« (slo. hladno je), ki je po obliki dokaj blizu standardne italijanščine (*fresco*, slo. hladno) in bi jo morali kot učeči se italijanskega jezika poznati. Nekoliko težji je izraz »la go vista« (slo. sem jo videl), kot najtežje pa smo izbrali frazo, ki tudi v standardni italijanščini nima korespondenta, to je »non sta bacular« (slo. ne kompliciraj). Na to vprašanje se je

odzvalo 45 dijakov (33,3 %). Od teh je prvo frazo v slovenščino pravilno prevedlo 21 (46,7 %), drugo frazo je pravilno prevedlo 15 dijakov (33,3 %), zadnjo pa le štirje (8,9 %).

Razprava

Analiza zbranih podatkov je potrdila hipotezo, da je dvojna diglosija še prisotna, vendar pa so dijaki, ki tekoče obvladajo vsaj enega od narečij, v manjšini. Do narečij imajo na splošno pozitiven odnos, vendar pa so njihove samoocene o znanju pretirano pozitivne in kot take rezultat subjektivne percepcije, ne pa objektivne stvarnosti.

Stanje in status slovenskega istrskega narečja

Če natančneje analiziramo odgovore dijakov, vidimo, da niso konsistentni. Od 135 dijakov (vzorec), ki so sodelovali v anketi, jih je slaba polovica (47 %) odgovorila, da se v domačem okolju sporazumevajo v slovenskem istrskem narečju. Več, 68 %, ga uporablja v vsakdanjem življenju, vendar jih le 22,2 % meni, da ga govorijo tekoče. Diskrepanco med odstotkom takih, ki ga uporabljajo v domačem okolju in vsakdanjem življenju, ter takih, ki menijo, da ga tekoče govorijo, lahko interpretiramo na dva različna načina. Po prvem bi lahko sklepali, da je medgeneracijski prenos šibek, saj je od vseh dijakov, ki v domačem okolju slišijo slovensko istrsko narečje, tega le slaba polovica (po lastnem mnenju) prevzela kot materni jezik. Po drugem načinu interpretacije pa lahko sklepamo, da že starši oz. drugi družinski člani uporabljajo zgolj fraze in posamične izraze ter se torej v domačem okolju sporazumevajo v »pogovorni primorščini« in ne v narečju, pri čemer je interpretacija termina »narečje« s strani dijakov napačna.

Tudi korelacija med številom dijakov, ki se v domačem okolju sporazumevajo v slovenskem istrskem narečju (teh je 63), in takih, ki so se tega istega narečja naučili v domačem okolju (53), ni enaka. Predpostavljamo lahko le dvoje, in sicer da je popularnost narečja tako narasla, da ga uporabljajo v družinah, kamor je zašlo iz okolice in je sedaj postalo del vsakodnevnega pogovornega jezika, ali pa, da dijaki ne poznajo dobro de-

² Med pripravo anketnega vprašalnika smo se glede pogostosti uporabe fraz, ki smo jih uporabili za preverjanje dejanskega poznavanja narečja, pozanimali pri dveh informantih, ki sta v tem šolskem letu obiskovala gimnazijski program GEPŠ Piran.

finicije narečja in se verjetno doma v resnici sporazumevajo v pogovornem jeziku s posameznimi značilnosti slovenskega istrskega narečja.

Zanimiv je tudi podatek, da je bilo 30 dijakov (22 % vzorca) mnenja, da narečje tekoče govori, le pet (3,7 % vzorca) pa jih je pravilno prevedlo vse tri fraze. Iz tega podatka lahko sklepamo, da so dijaki na splošno precenili svoje poznavanje narečja, saj bi, po njihovih izjavah sodeč, moralo biti bistveno več takih, ki bi nalogo opravili pravilno. Z vidika ohranjanja narečja je pridobljene podatke treba interpretirati na podlagi UNESCOVIH devetih kriterijev³ za določanje vitalnosti jezikov (in posledično tudi narečij). Iz primerjave izhaja, da trenutno stanje kaže negativen trend pri treh kriterijih, in sicer pri medgeneracijskem prenosu, absolutnem številu govorcev in deležu govorcev glede na celotno prebivalstvo. Šibek medgeneracijski prenos nakazuje podatek, da bistveno več dijakov narečje sliši v vsakodnevni komunikaciji in v domačem okolju, kot je takih, ki ga po lastni presoji govori tekoče, še manj pa je takih, ki ga dejansko obvladajo. Posledično lahko ta podatek interpretiramo kot manjšanje števila govorcev in deleža glede na celotno prebivalstvo. Nasprotno pa se kaže pozitiven trend pri treh kriterijih: slovenska istrska narečja se pojavljajo v novih medijih, saj jih slišimo na radiu in v besedilih pesmi lokalnih glasbenih kantavtorjev; zaznali smo tudi pozitiven odnos skupnosti, sploh ciljne populacije mladih, ki bo v prihodnjih desetletjih vplivala na stanje in status dialekta; nazadnje pa sta količina in kakovost dokumentiranih virov izredno pomembni in prisotni, kar zagotavljajo dialektologi, ki so v tem prostoru opravili ogromno raziskav, obstaja pa obsežno dokumentirano gradivo, ki lahko služi za nadaljnje raziskave kot tudi za namene poučevanja. Ta podatek nas pripelje do sklopa treh kriterijev, ki pa jih zaradi formalno-pravnega položaja narečja v primerjavi s standardno slovenščino ne moremo uporabiti oz. bi bilo treba opraviti nadaljnje ciljne raziskave za ugotavljanje stanja.

Status in poznavanje istrobenškega narečja

Podatki o poznavanju in razširjenosti istrobenščine med ciljno populacijo kažejo, da jo uporablja malo dijakov, čeprav je to jezik okolja. Od celotnega vzorca jih le 12 (9 %) meni, da se v domačem okolju sporazumeva tudi v istrobenščini. Kljub temu jo uporablja 36 dijakov (27 % vzorca), med katerimi se jih jo je – od posameznih prvin pa do tekoče komunikacije – 22 naučilo v domačem okolju. Izmed 22, ki so svoje znanje pridobili v domačem okolju, jih je deset ocenilo, da to italijansko narečje govori tekoče. Primerjava med številom takih, ki se v družini pogovarjajo tudi v istrobenščini (12), in takih, ki menijo, da jo govorijo tekoče (10), podobno kot v primeru slovenskega istrskega narečja, kaže bodisi na šibek medgeneracijski prenos bodisi na nekritično razlikovanje med narečjem in drugimi jezikovnimi zvrstmi italijanščine. Drugi zanimiv podatek je, da se tega narečja večina uči iz domačega okolja (60 % od 36 dijakov), veliko manj pa iz drugih življenjskih okolij (domači kraj, šola in služba), kjer bi pričakovali, da se – glede na status jezika okolja in znaka pripadnosti italijanske skupnosti – redno pojavlja.

Primerjava med samoocenami in dejanskim stanjem tokrat pokaže, da se nekatera mnenja dijakov ujemajo s prejšnjimi odgovori. Pomemben je podatek, da se je kar 45 dijakov preizkusilo v prevajanju treh fraz, kar pomeni, da so se tudi tisti dijaki, ki so izjavili, da istrobenščine ne poznajo in ne uporabljajo, želeli preizkusiti. Najlažjo frazo je pravilno prevedlo 21 dijakov v primerjavi z 22 dijaki, ki so odgovorili, da so se istrobenščine učili v domačem okolju. Dijaki, ki pa je ne poznajo in ne uporabljajo, najverjetneje niso pravilno odgovorili. Drugo frazo jih je pravilno prevedlo 15 in tretjo, ki naj bi dokazovala, da resnično poznajo to narečje, le štirje (v primerjavi z 12, ki menijo, da se tega narečja učijo v družini, in desetimi, ki menijo, da ga govorijo tekoče). Iz podatkov razberemo, da 2,9 % celotnega vzorca tekoče govori istrobenško narečje bodisi kot materni jezik bodisi kot jezik okolja in ta odstotek je tudi najoptimističnejša številka v zvezi z bidialektalnimi lokalnimi govorcji.

Primerjava med italijanskim in slovenskim istrskim narečjem

V ciljni populaciji se je pokazalo, da dobri dve tretjini uporabljata slovensko istrsko narečje v primerjavi s slabo polovico, ki istrobeneško narečje uporablja na različnih ravneh poznavanja. Če pogledamo, kje so pridobili znanje, ugotovimo, da je porazdelitev odstotkov, ki smo jo pridobili za italijansko narečje zelo podobna porazdelitvi za slovensko narečje (preglednica 2).

Tabela 2: Primerjava med slovenskim istrskim in istrobeneškim narečjem: kje ste se narečja naučili?

	Slovensko istrsko narečje	Istrobeneško narečje
Doma	58 %	60 %
Okolica doma	27 %	21 %
Šola (vrstniki)	14 %	16 %
Služba	> 1 %	3 %
Vzorec (n)	92	36

Ne glede na število dijakov, ki so se odločili za posamezno narečje, nam podobno sliko da primerjava deležev različnih ravni poznavanja, kjer prednjačijo tisti, ki prepoznajo in uporabljajo zgolj posamezne besede in fraze (64 % slovensko istrsko in 63 % istrobeneško narečje), sledijo taki, ki menijo, da tekoče govorijo (33 % slovensko istrsko in 32 % istrobeneško narečje), na zadnje mesto pa se uvrščajo tisti, ki sploh ne poznajo narečij, so se pa priučili posamične besede ali fraze, ki jih uporabljajo v družbi (3 % slovensko istrsko in 5 % istrobeneško narečje).

Doma naj bi slovensko istrsko narečje govorila slaba polovica vseh dijakov, italijansko pa le 9 %, ki je tudi odstotek tistih, ki doma govorijo hrvaško.

Glede rezultatov praktičnega testa prevajanja fraz pa ugotavljamo, da le 3,7 % respondentov slovensko istrsko narečje govori tekoče in 2,9 % italijansko. V primerjavi z deležem tistih, ki so pravilno prevedli najtežjo frazo (pet od 92 slovensko istrsko narečje in 4 od 36 istrobeneško narečje), ugotavljamo, da so dijaki mnogo kritičnejši pri samooceni lastnega poznavanja dialekta

jezika okolja kot pa samooceni poznavanja narečja maternega jezika.

Sklepna misel

Narečja so pomemben del nesnovne kulturne dediščine, ki jo moramo ohranjati skozi čas, pri čemer sta zelo pomembna medgeneracijski prenos in odnos, ki ga imamo do njih. Pričujoča raziskava si je zastavila cilj, da s pomočjo ankete preveri nekaj vidikov poznavanja in rabe slovenskega istrskega in istrobeneškega narečja med dijaki (15–19 let) gimnazijskega programa GEPŠ Piran, saj so dosedanje raziskave na tem področju zajemale drugačne starostne skupine. Kvalitativna in kvantitativna analiza sta pokazali, da je dvojna diglosija pri dijakih še prisotna, vendar v najboljšem primeru le v slabih treh odstotkih. Velika večina dijakov pozna le posamezne fraze, ki jih uporablja, kadar se nahaja v primerni komunikacijski situaciji. Dijakov, ki tekoče govorijo slovensko istrsko narečje, je zelo malo, kar zbuja skrb glede ohranjanja tega dialekta v prihodnje. Poznavanje istrobeneščine kot jezika italijanske skupnosti v tem okolju pa dobro pozna le še majhen delež, ki je to dokazal s praktičnim testom. Iz povedanega sledi, da je status slovenskega istrskega narečja pozitiven, saj si ga anketirani vzorec ciljne skupine želi uporabljati. Istrobeneščina je manj razširjena, do nje dijaki nimajo odklonilnega odnosa, le poznajo je ne. Hipoteza, da samoocene dijakov o poznavanju narečij ne odražajo realnega stanja, je bila tudi potrjena, saj je razlika med odstotkom tistih, ki so menili, da ju tekoče govorijo ali imajo za materni jezik, in tistih, ki so to znanje dokazali v praksi, zelo velika.

Riassunto

I dialetti sono una parte importante del patrimonio culturale immateriale che dobbiamo preservare nel tempo. Parte importante di questo processo è la trasmissione intergenerazionale e l'atteggiamento che i parlanti hanno nei confronti dei dialetti. La presente ricerca si è posta l'obiettivo di verificare alcuni aspetti riguardanti la conoscenza e l'uso del dialetto sloveno istriano e dell'istrogeno tra gli studenti (15-19 anni) del liceo con lingua d'insegnamento slovena a Pirano. Precedenti ricer-

che in questo ambito si sono concentrate soprattutto sull'italiano e sullo sloveno, quelle relative ai dialetti, invece, hanno incluso diverse fasce di età. I risultati della presente ricerca mostrano che la doppia diglossia è ancora presente tra gli studenti, ma in una percentuale esigua che non supera il 3 per cento. La stragrande maggioranza degli studenti conosce solo singole frasi che usa quando si trova in una situazione di comunicazione adeguata. Ci sono pochissimi studenti che parlano correntemente il dialetto istriano sloveno, il che solleva preoccupazioni sulla conservazione di questo dialetto in futuro. Solo una piccolissima percentuale parla l'istroveneto come lingua della comunità italiana in questo ambiente bilingue e lo ha dimostrato con una prova pratica di traduzione. Da quanto detto ne consegue che lo status del dialetto istriano sloveno è positivo, in quanto il campione intervistato del gruppo target vuole utilizzarlo. L'istroveneto è meno diffuso, gli studenti non hanno un atteggiamento negativo nei suoi confronti, semplicemente non lo parlano. È stata inoltre confermata l'ipotesi che le autovalutazioni degli studenti sulla conoscenza dei dialetti non riflettono la situazione reale. La differenza tra la percentuale di coloro che pensano di parlarli fluentemente o li considerano come lingua madre e coloro che hanno provato tale conoscenza in pratica è molto grande.

Summary

Dialects are an important part of the intangible cultural heritage that we must preserve over time. It is of high importance to spread the awareness of intergenerational transmission and a positive attitude of speakers towards them. The present research intends to use a survey to verify some aspects concerning the knowledge and use of the Slovenian Istrian dialect and the Istrovenetian dialect among students (15–19 years) of the high school with Slovenian teaching language in Piran. Previous research in this area has focused mainly on Italian and Slovenian, while those relating to dialects have included different age groups. Qualitative and quantitative analysis showed that double diglossia is still present among students, but it includes at best only in a low three percent. The vast majority of students only know individual phrases that they use when they find themselves in a suitable communication situation. There are very few students who speak the Slovenian Istrian dia-

lect fluently, which raises concerns about the preservation of this dialect in the future. Only a small percentage, who proved this with a practical test, know the Istrovenetian dialect as the language of the Italian community in this environment. From what has been said, it follows that the status of the Slovenian Istrian dialect is positive, as the surveyed sample of the target group wants to use it. Istrovenetian is less widespread, the students do not have a negative attitude towards it, they just don't speak it. The hypothesis that students' self-assessments of knowledge of dialects do not reflect the real situation was also confirmed, as shown by the wide gap between the percentage of those who thought they spoke the dialects fluently or regarded them as their mother tongue and those who proved this knowledge in practice.

Viri in literatura

- Baloh, B. 1995. »Položaj slovenščine pri italijanski narodnostni skupnosti v Slovenski Istri.« *Jezik in slovnstvo* 41:129–148.
- Francescato, G. 1986. »Bilingualism of Young People in the Slovenian Minority in Italy.« *Razprave in gradivo* 18:347–350.
- Garraffa, M., M. Beveridge in A. Sorace. 2015. »Linguistic and Cognitive Skills in Sardinian: Italian Bilingual Children.« *Frontiers in Psychology* 6:1898.
- Gruden, A. 2013. »Pojmovanje socialne zvrstnosti v slovenskem prostoru s poudarkom na šolstvu.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Kalin Golob, M. 2009. »Razpadajoči modeli: pogovorne zvrsti na javni prireditvi.« V *Slovenska narečja med sistemom in rabo*, uredila V. Smole, 519–525. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko.
- Karničar, L. 1994. »Koroška narečja kot most do slovenskega knjižnega jezika.« *Jezik in slovnstvo* 39 (6): 219–228.
- Kenda-Jež, K. 2003. »Narečje kot jezikovnozvrstna kategorija v sodobnem jezikoslovju.« *Obdobja* 22:263–276.

- Kocbek, E. 1985. »Misli o jeziku.« V *Slovenska misel: eseji o slovenstvu*, uredil J. Pogačnik, 231–249. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Kompara Lukančič, M. 2019. »Revitalization of the Italian Language in the Slovenian Istria: The Case of the Position of the Italian Language Among Students as Viewed by Language Teachers.« *Suvremena lingvistika* 45 (88): 201–212.
- Pertot, S., in M. Koscic. 2014. *Jeziki in identitete v precepu: mišljenje, govor in predstave o identiteti pri treh generacijah maturantov šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji*. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut SLORI.
- Rowe, C., in K. K. Grohmann. 2013. »Discrete Bilectalism: Towards Co-Overt Prestige and Diglossic Shift.« *Cyprus International Journal of the Sociology of Language* 224:119–142.
- Sedmak, M. 2002. »The Changeable Status: Transformation of international Ethnically Mixed Marriages into International Ones.« *Društvena istraživanja, časopis za opća društvena pitanja* 62:971–993.
- Smole, V. 2004. »Nekaj resnic in zmot o narečjih v Sloveniji danes.« V *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem*, uredila E. Kržišnik, 321–330. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.
- Smole, V. 2007. »Industrializacija ni »stopila« narečij.« *Delo*, 14. november 2007.
- Smole, V., ur. 2009. *Slovenska narečja med sistemom in rabo*. Obdobja 26. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Stabej, M. 2007. »Jaz v nas: nekaj tez o jeziku, identiteti in jezikoslovju na Slovenskem.« V *Stereotipi v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: zbornik predavanj*, uredila I. Novak-Popov, 13–24. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.
- Škofic, J. 2006. »Konvergenca v gorenjskih krajevnih govorih v Lipniški dolini.« *Annales, Series historia et sociologia* 16 (1): 169–178.
- Šumenjak, K. 2012. »Leksikalni primeri govora Koprive na Krasu glede na starostni parameter.« *Annales: anali za istrske in mediteranske študije* 22 (2): 471–486.
- Todorović, S. 2015a. *Šavrinsko in istrskobeneško besedje na Piranskem*. Koper: Libris.
- Todorović, S. 2015b. *Slovensko istrsko izrazje v zaledju Kopra*. Koper: Libris.
- Todorović, S. 2017. *Il dialetto istroveneto a Capodistria, Isola e Pirano*. Koper: Libris.
- Todorović, S. 2019. *Istrobeneščina v krogu drugih jezikov in govorov v slovenskih obmorskih krajih*. Koper: Libris.
- Todorović, S. 2021. »Istrobeneščina med pripadniki italijanske narodne manjšine v slovenski Istri.« *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 87:211–231.
- Toporišič, J. 1992. *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Toporišič, J. 2000. *Slovenska slovnica*. 4., prenovljena in razširjena izd. Maribor: Obzorja.
- Toporišič, J., J. Dular, F. Jakopin, J. Moder in M. Ahlin, ur. 2003. *Slovenski pravopis*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- UNESCO. 2011. »Atlas of the World's Languages in Danger.« <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192416>.
- Ustava Republike Slovenije. 1991. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 33. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=1991-01-1409>.
- Zudič Antonič, N. 2018. »Teaching in Plurilinguistic Environments with a Minority Language: Analysis of a Pre-Service Training Project.« *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 80:89–103.
- Zuljan Kumar, D., 2003. »Vloga narečja v družbi danes in jutri.« *Primorska srečanja* 263:2–11.